

K60

Удк

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КОЛЕСНІКОВА КАТЕРИНА СЕМЕНІВНА

УДК 338.24(574)

**СТРАТЕГІЯ І МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
РИБОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права» (м. Херсон) Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Немченко Валерій Вікторович,
завідувач кафедри обліку і аудиту,
Одеська національна академія харчових
технологій.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент,
Зінов'єв Фелікс Володимирович,
професор кафедри організації
виробництва, бізнесу та менеджменту,
Харківський національний технічний
університет сільського господарства імені
Петра Василенка;

доктор економічних наук, доцент
Місюк Микола Васильович,
професор кафедри економіки підприємств і
соціально-трудових відносин, Подільський
державний аграрно-технічний університет.

Захист відбудеться «29» травня 2015 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.04 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

Замовитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112.

5 р.

I.C. Кайтанський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах реформування будь-якої економічної системи починає характеризуватися нестабільністю, нестійкістю розвитку і прагненням витягувати необхідні доходи з тих джерел, які використовувати простіше. Прагматичний і спрощений підхід до вирішення економічних проблем в цей період, заснований на тому, що в реформений час необхідно одночасно діяти в багатьох напрямках і вирішувати багато завдань, часто приводить до того, що певний вид діяльності стає упущеним для держави, ресурси починають швидко виснажуватися і різко втрачати свій стратегічний потенціал. Тому в період проведення економічних реформ підвищується роль наукових досліджень в області кожного конкретного виду господарської діяльності і пошуку способів організації стратегічного управління всіх видів ресурсів, як резерву господарської діяльності в майбутньому, як основи для стійкого і комплексного розвитку економіки країни. Уміння зберегти і примножити ресурси в умовах реформування національної економіки стає одним з показників ефективності організації управління будь-яким видом виробничої діяльності, по якому можна судити про рівень розвитку держави, особливо якщо він має природний характер.

Сучасний стан ведення рибного господарства, оцінка його ефективності, дослідження можливостей адаптації підприємств рибогосподарського комплексу та вибір шляхів поліпшення складного становища у рибному господарстві мають знайти відображення у науково обґрунтованих положеннях та рекомендаціях, а також практичних діях.

Науковому дослідженню з питань економіки підприємств рибного господарства, а також їх адаптації до складних мінливих умов ринкової економіки присвячені публікації С.І. Алімова, С. Козія, Г. Васюкової, Л. Геращенко, М.В. Гринжевського, М. Євтушенко, Є. Оболенцевої, М. Стасішина, Т. Теслюк та інших.

Розробкою наукових основ вирішення питань адаптації підприємств в конкурентних умовах займаються багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Г.Л. Азоев, З.М. Борисенко, О.М. Гаркуша, А.І. Ігнатюк., Л.А. Костирко, І.М. Ліфіц, А.О. Мельник, Л.В. Назарова, В.І. Топіха, В.М. Ячменьова та інші.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває проблема раціонального використання живих акваресурсів, коли потреби населення і галузей економіки повинні задовольнятися з урахуванням збереження належного стану рибних ресурсів. Проте, виходячи із особливостей розвитку рибогосподарського комплексу в сучасних умовах, низку стратегічних аспектів його розвитку, зокрема щодо їх можливостей адаптації, розроблено недостатньо повно. Деякі з них є дискусійними і потребують більш фундаментальних наукових досліджень та обґрунтувань. Розв'язання зазначених проблем зумовило актуальність і вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна Дисертаційна робота виконана у зв'язку з тематикою науково-

VO18539

дослідних робіт Міжнародного університету бізнесу і права за темами “Фінансово-економічний механізм сталого розвитку аграрних підприємств в умовах трансформації до СОТ” (номер державної реєстрації 0109U002936) та “Ефективне використання ресурсного потенціалу АПК України в умовах глобалізації світової економіки” (номер державної реєстрації 0109U002938).

Мета і завдання дослідження. Метою даної дисертаційної роботи є розробка науково-методичних засад щодо формування економічного механізму адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища. Відповідно до мети в роботі були поставлені та вирішені наступні завдання:

- розробити концепцію адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища;
- удосконалити науковий інструментарій комплексного аналізу діяльності рибогосподарських підприємств в умовах конкурентного ринку;
- обґрунтувати концепцію підвищення ринкової стійкості і конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу;
- розробити методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності рибогосподарських підприємств;
- удосконалити організаційно-економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю продукції рибогосподарських підприємств;
- обґрунтувати методичний підхід до визначення вектору розвитку рибогосподарського комплексу;
- розвинути механізми регулювання розвитку діяльності підприємств рибогосподарського комплексу;
- сформувати концепцію стратегії розвитку рибництва внутрішніх водойм.

Об'єктом дослідження є процеси адаптації і ефективного функціонування підприємств рибогосподарського комплексу у конкурентному середовищі.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів формування та реалізації на підприємствах рибогосподарського комплексу економічного механізму адаптації до конкурентного середовища.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дисертаційного дослідження є наукові положення фундаментальних і прикладних досліджень в сфері економічної теорії, стратегічного управління, теорії економічних механізмів, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано ряд загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: історичний аналіз (для вивчення генезису концептуальних підходів та еволюції економічних категорій, які формують теоретичну основу дослідження), групування та синтез (для деталізації об'єкту та предмету дослідження), порівняння (з метою зіставлення фактичних даних за окремі періоди та роки), наукова класифікація і систематизація (для виокремлення чинників позитивного та негативного впливу, визначення змістовних особливостей видів та способів адаптації підприємств); факторний, економічний та статистичний аналіз (з метою

виявлення факторів впливу та тенденцій їх розвитку на адаптаційні процеси підприємства); моделювання (з метою опосередкованого пізнання об'єкту дослідження).

Інформаційну базу дослідження складають Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства економіки, Міністерства аграрної політики, інших міністерств і відомств, науково-дослідних установ.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у формуванні теоретико-методичних та прикладних засад розробки ефективного механізму адаптації підприємств рибогосподарського комплексу у ринкових умовах. Наукові результати проведеного дослідження, які характеризуються новизною, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено концепцію адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища, яка передбачає створення на регіональному рівні організаційно-економічних виробничих систем, що включають вирощування, вилов, переробку і реалізацію рибної продукції, виробництво матеріально-технічних ресурсів, що дозволить забезпечити підтримку паритету, еквівалентність обміну, зміцнити зв'язки і взаємодію між рибоводними, переробними і торговельними підприємствами;

удосконалено:

- науковий інструментарій комплексного аналізу діяльності рибогосподарських підприємств в умовах конкурентного ринку, що забезпечує вибір оптимальних шляхів їх розвитку і базується на багатofакторному експертному аналізі з ранжируванням по сумі балів;

- концепцію підвищення ринкової стійкості і конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу через їх реструктуризацію і диверсифікованість виробництва, розроблено інструментарій вибору оптимальних варіантів створення товарних аквагосподарств на основі диверсифікованості рибництва;

- методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності рибогосподарських підприємств, у якому комплексно враховані параметри: ринкова привабливість продукції, показники ефективності виробничої і збутової діяльності;

- організаційно-економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю продукції рибогосподарських підприємств, центральне місце в якому займає орган управління, який повинен здійснювати аналіз кон'юнктури ринку і формувати програми підвищення конкурентоспроможності продукції;

набули подальшого розвитку:

- методичний підхід до визначення вектору розвитку рибогосподарського комплексу, який базується на оцінці рівня внутрішньої активності по конкретному виду діяльності (рибальство, рибництво і рибопереробка) в регіоні на підставі обчислення інтегрального показника по кожному підприємству;

- механізми регулювання розвитку діяльності підприємств рибогосподарського комплексу, зокрема, розвинуто організаційну структуру рибогосподарського комплексу, шляхом введення спеціальної структурної позиції – органу стратегічного планування, запропоновано схему формування держзамовлення на продукцію рибогосподарських підприємств;

- концепція стратегії розвитку рибництва внутрішніх водойм, в основу якої покладено завдання формування стійкої сировинної бази внутрішніх водойм і їх експлуатації за принципом культурно оброблюваних водних угідь, що можливе на основі оптимального поєднання і кооперації окремих напрямків рибництва: ставкового, індустріального і пасовищного.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих в роботі теоретично-методичних та прикладних результатів щодо розвитку діяльності підприємств рибогосподарського комплексу можуть бути використанні у процесі формування економічного механізму адаптації підприємств у ринкових умовах.

Результати дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації, що містяться в роботі, схвалені та використовуються в практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка №874/06/08-29/13 від 19.09.2013 р.); ТОВ АП "Протос" Одеської області (довідка № 45 від 09.04.2014 р.); ПОП „Вікторія” Миколаївської області (довідка №96 від 11.06.2014 р.); в навчальному процесі Міжнародного університету бізнесу і права (довідка №567 від 17.12.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Висновки, положення і рекомендації, що містяться у дисертації, отримані автором самостійно. З наукових робіт, опублікованих у співавторстві, в дисертації використовувалися тільки ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень дисертанта

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на конференціях, семінарах, нарадах, серед яких найбільш важливими були: 9 Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2012 р.); III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України» (Умань, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток наукових досліджень» (Полтава, 2013 р.); IX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» (Суми, 2014 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 11 наукових праць, у тому числі 8 статей у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій складає 3,8 у.д.а., з яких 3,8 у.д.а. належать особисто автору.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 202 сторінки, з них 184 сторінки основного тексту. Робота містить 14 таблиць, 15 рисунків, додаток на 1 сторінці. Список використаних джерел налічує 171 найменування і займає 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування механізму адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов невизначеності і нестабільності конкурентного середовища» досліджено економічну сутність і зміст економічного механізму адаптації господарюючих суб'єктів до змінних умов конкурентного середовища; доведено об'єктивну необхідність, визначено умови і фактори адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкуренції; визначено методичні засади формування адаптивного механізму управління конкурентоспроможністю підприємств рибогосподарського комплексу.

Дослідження показало, що адаптація рибогосподарських підприємств набуває все більшої актуальності в умовах посилення невизначеності оточуючого середовища, в якому вони функціонують і розвиваються. Саме розвиток створює, так званий, «запас міцності», який формує підґрунтя стійкого та стабільного функціонування підприємств в умовах невизначеності та динамічності оточуючого середовища.

Стійке функціонування господарюючих суб'єктів визначається рівнем розвитку продуктивних сил суспільства і в цілому характером чинників виробництва окремих його підсистем; відтворювальними процесами в межах певних відносин власності на засоби виробництва підприємця і робочої сили; економічною природою капіталу; єдністю індивідуального і суспільного відтворення; закономірностями кругообігу капіталу. Умовою досягнення синергізму є збалансування показників, що характеризують стійкий розвиток підприємства. Стійке функціонування і розвиток підприємства рибогосподарського комплексу за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз забезпечує економічну безпеку підприємства, яку можна розглядати як складну динамічну систему.

Діяльність підприємств рибогосподарського комплексу в умовах конкурентної боротьби залежить від його конкурентоспроможності. Економічне середовище сучасного ринку, якому властиві невизначеність і мінливість, вимагає від суб'єкта господарювання якісного управління і постійного контролю конкурентоспроможності своєї діяльності. Якісне управління конкурентоспроможності визначається здатністю формування конкурентних позицій у ринковому середовищі й утримання їхнього потенціалу. Конкурентоспроможність як економічне явище і невід'ємний атрибут ринку досліджується у працях зарубіжних і вітчизняних вчених, у яких пропонується різне тлумачення конкурентоспроможності, але усі вони спрямовані на виробничі галузі. У зв'язку з цим, актуальною є проблема дослідження різниці управління конкурентоспроможності саме торговельної діяльності.

Конкурентне середовище містить у собі систему чинників, що аналізують конкретну ситуацію, в якій підприємство реалізує свою обрану стратегію. Усі

чинники умовно можна розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники впливу на формування конкурентного середовища створюють мультиплікаційний ефект внутрішніх змін всередині цього середовища. Взаємодія підприємства у конкурентному середовищі відбувається у двох зонах: макросередовищі та мікросередовищі.

Ефективне управління підприємства передбачає насамперед визначення джерел конкурентної переваги підприємства. Для цього необхідно окреслити переваги, які вирізняють підприємство на фоні його конкурентів. Найчастіше вважається, що конкурентна перевага означає краще пристосування підприємства на ринку по відношенню до конкурентів. Водночас краща адаптація підприємства на ринку становить тільки передумову досягнення нею конкурентної переваги. Вона перетворюється в перевагу тільки тоді, коли стає субститутутом витрат. Тут йдеться про кращу ефективність діяльності в порівнянні з конкурентами, що дає можливість більшого рівня реалізації очікувань інвесторів, кадрів управління і працівників.

Розвиток підприємства рибогосподарського комплексу є процесом кількісних, якісних та структурних змін, переходу від одного стану в інший, формою і тенденцією існування організації в умовах середовища, що змінюється. Він відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів (рис.1).

До зовнішніх причин організаційного розвитку слід віднести зміни у зовнішньому середовищі фірми, які безпосередньо торкаються діяльності фірми. На них потрібно адекватно реагувати, забезпечуючи стійкість організації. Внутрішні джерела розвитку містяться у самій організації і пов'язуються з протиріччями, які виникають між „старими” і „новими” елементами - функціями, структурами, окремими працівниками організації, боротьбою між спонукальними та обмежуючими зміни силами.

У другому розділі «Стратегічний аналіз стану і перспектив розвитку підприємств рибогосподарського комплексу» досліджено структуру, процеси становлення і динаміку розвитку підприємств рибогосподарського комплексу України; здійснено аналіз конкурентних позицій і потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу; Визначено економічні умови адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до конкурентного середовища.

Рибогосподарський комплекс є багатогранною складовою національного господарського комплексу України та має свої специфічні характеристики й особливості. Зміст терміну «рибогосподарський комплекс» розглядається як цілісна система, що об'єднує підприємства, які займаються видобутком, вирощуванням, відтворенням, охороною рибних й інших водних живих ресурсів, забезпечують переробку та збут рибопродукції, беруть участь у наукових розробках, задовольняють потреби у знаряддях лову, рибпромисловому флоті, суднобудуванні тощо.

Рис. 1. Фактори, що впливають на конкурентоспроможність рибогосподарського підприємства

Рибогосподарський комплекс України завжди відігравав значну роль в забезпеченні країни продовольством, у постачанні сировини суміжним галузям національної економіки, підвищенні зайнятості населення. Водночас, рибне господарство є споживачем продукції та послуг значної кількості галузей країни, зокрема, машинобудування, транспорту та інших. Разом з тим, за останні десятиріччя в рибогосподарському комплексі України спостерігаються глибока структурна деформація і значне відставання від розвинутих країн світу.

Рівень споживання рибної продукції на душу населення України за 2009р. склав 15,1 кг, що ненабагато менше рівня 1990 р., але нижче рекомендованих фізіологічно обґрунтованих норм (18-20 кг). З 1995 р. по 2009 р. загальний обсяг вилову риби та інших водних живих ресурсів знизився з 400,1 тис.т до 256,9 тис.т або на 35,8 %. При цьому вилов у економічній зоні України зріс з 97,9 тис. т до 109,5 тис. т, втім улови водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах країни зменшились з 67,8 тис.т до 42,2, або на 37,8 % (рис. 2).

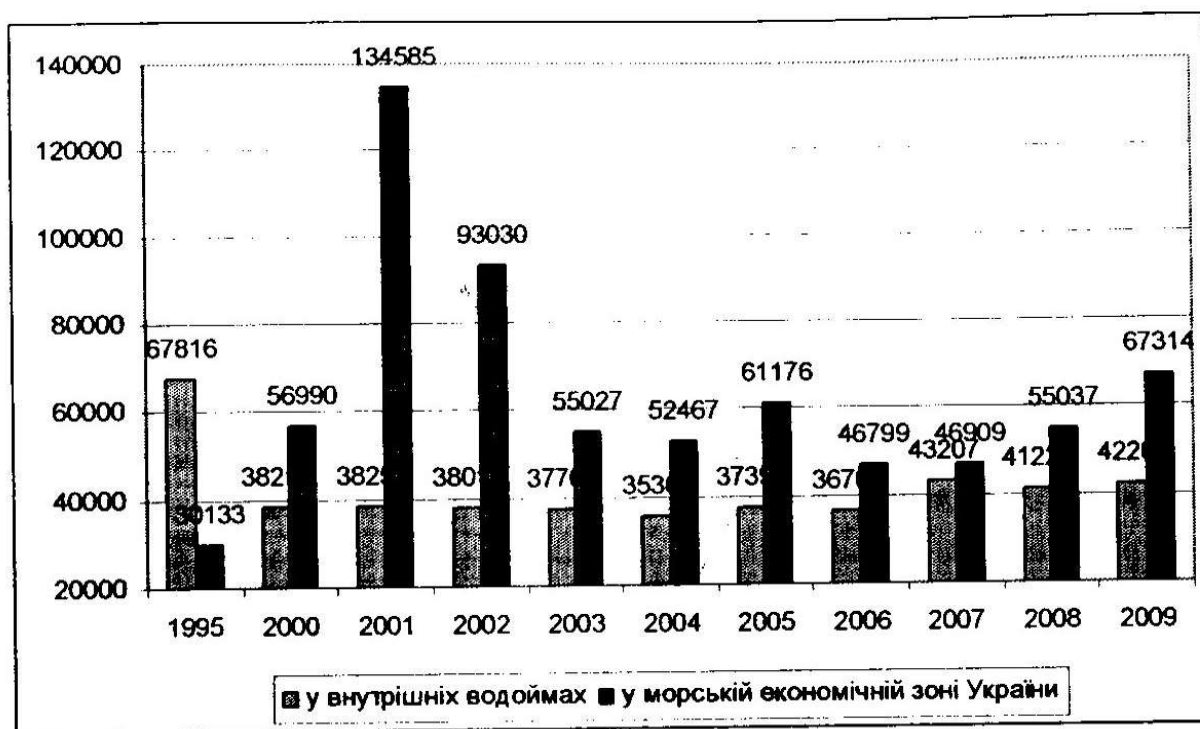

Рис. 2. Обсяги вилову риби в економічній зоні України, т

У товарному рибництві спад обсягів вирощування та вилову товарної риби пов'язаний із значним скороченням (близько 90 відсотків) використання штучних рибних кормів через їх високу вартість, значним податковим тиском, незадовільним кредитуванням в умовах сезонного характеру та дво- трирічним циклом виробництва. Знижується продуктивність рибницьких ставків, втрачається генетичний потенціал, застосовуються технології вирощування риби з доведенням частки рослиноїдних риб до 70-80 відсотків, фактично припиняють функціонування тепловодні басейнові та садкові рибницькі господарства через високу ресурсоемність (корми, енергоресурси, трудовитрати) виробництва.

На фоні різкого і постійного зниження обсягів вирощування і вилову риби, виробництва рибопродукції найважливішими стратегічними напрямками розвитку рибогосподарського комплексу є інтенсифікація штучного відтворення, розвиток і підвищення ефективності товарного рибництва. Реалізації цих напрямків у значній мірі будуть сприяти перебудова діяльності підприємств рибоводного комплексу на ринкові форми господарювання.

У третьому розділі «Формування механізму адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища» обґрунтовано організаційно-економічні засади підвищення конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу; розроблено адаптивний механізм управління конкурентоспроможністю підприємств рибогосподарського комплексу; сформовано концепцію стратегії розвитку підприємств рибогосподарського комплексу.

В результаті дослідження для забезпечення розвитку підприємств рибогосподарського комплексу запропоновано методичний підхід і науковий інструментарій комплексного аналізу діяльності рибоводних підприємств в

умовах конкурентного ринку, що забезпечують вибір оптимальних шляхів їх розвитку. Для комплексної оцінки перспектив розвитку підприємств рибогосподарського комплексу запропоновано використовувати багатофакторний аналіз з ранжируванням по сумі балів, який використовує інструментарій експертного аналізу. Доведено необхідність і доцільність у сучасних умовах двох основних напрямків розвитку – вирощування цінних видів риб, у першу чергу, осетрових індустриальними методами і пасовищне вирощування рослинорідних видів.

Розроблено концепцію досягнення підвищення ринкової стійкості і конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу через їх реструктуризацію і диверсифікованість виробництва. Концепція передбачає відновлення і розвиток виробничого потенціалу: використання засобів інтенсифікації процесів вирощування риби, розширення вирощувальної бази і збільшення обсягів вирощування рибосадкового матеріалу. Будівництво у товарних підприємствах власних малькових і вирощувальних ставків є ефективним напрямком, що різко знижує собівартість товарної продукції, дозволяє вирощувати власний садковий матеріал.

Економічно доведено, що розвиток ставкового рибництва повинен піти шляхом подальшого розширення полікультури вирощування риб, у першу чергу із сировини, що дозволяє виробляти делікатесну продукцію, істотно скорочення витрат кормів, підвищення вагових кондицій риби при скороченні часу вирощування. Розроблено науковий інструментарій вибору оптимальних варіантів створення товарних аквагосподарств на основі технологічних процесів диверсифікованості рибництва, зокрема концепція проекту створення та експлуатації рибоводного осетрового господарства з замкнутим циклом виробництва та схему роботи рибоводного підприємства по вирощуванню коропа в полікультурі з рослинорідними рибами.

В умовах пропонованого проекту рибоводного осетрового господарства з замкнутим циклом товарного виробництва пропонується виробляти досить різноманітний асортимент рибної продукції спрямований як на кінцевого споживача, так і на подальші виробничі потреби інших підприємств. Фінансування розвитку проекту, із щорічним збільшенням потужностей, передбачається протягом 5 років, і за підсумками другого року чистий доход проекту складе 81,46 млн. грн.

Створення на регіональному рівні організаційно-економічних систем, що включають вирощування, вилов, переробку і реалізацію рибної продукції, виробництво матеріально-технічних ресурсів дозволить забезпечити підтримку паритету, еквівалентності обміну між рибоводними підприємствами по всьому технологічному ланцюгу з рибодобуваючими підприємствами, фондovиробляючими підприємствами і торговими посередниками, зміцнить зв'язки і взаємодію, комерційне співробітництво між ними.

Доведено доцільність формування регіональних рибогосподарських комплексів в Україні, визначено їх оптимальну структуру, перевагою створення якої є те, що вона дозволяє поєднати в собі спільність інтересів виробників рибної продукції з інтересами визначених територій (рис. 3). Розроблено

методичний підхід до визначення вектора розвитку рибогосподарського комплексу, який базується на оцінці рівня внутрішньої активності по конкретному виду діяльності в регіоні за на підставі обчислення інтегрального показника по кожному підприємству.

Рис. 3. Рибоводні підприємства у структурі регіонального рибогосподарського комплексу

Проведені дослідження дозволили сформуванню концепції системи управління конкурентоспроможністю в рибогосподарському підприємстві на індивідуальному рівні (рис. 4). Основу системи управління

конкурентоспроможністю продукції на підприємствах рибної промисловості повинні скласти базові принципи: принцип орієнтації виробництва рибної продукції на ринкову кон'юнктуру; принцип цільової стратегії управління; принцип системності, комплексності управління конкурентоспроможністю; принцип орієнтації на кінцеві результати; принцип стимулювання. Як основні функції управління конкурентоспроможністю рибної продукції варто виділити наступні: планування підвищення конкурентоспроможності продукції; організація і координація управління; контроль забезпечення підвищення конкурентоспроможності; оцінка рівня конкурентоспроможності продукції; облік і аналіз процесів управління конкурентоспроможністю; регулювання процесів управління конкурентоспроможністю.

Рис. 4. Функціональна графічна модель управління конкурентоспроможністю рибної продукції

Розроблено організаційно-економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю продукції, представлено схему організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю продукції на підприємствах рибної промисловості, центральне місце в якому займає орган управління, який повинен здійснювати аналіз кон'юнктури ринку і розробляти програми підвищення конкурентоспроможності продукції.

У рамках авторського методичного підходу запропоновано алгоритм планування забезпечення і підвищення конкурентоспроможності продукції рибогосподарського підприємства (рис. 5).

Рис. 5. Етапи планування конкурентоспроможності продукції

Розроблено і запропоновано систему планових показників конкурентоспроможності продукції рибогосподарських підприємств, які розділено на три групи: показники якості продукції; вартісні показники; показники просування і збуту. Оцінка показників конкурентоспроможності організації в динаміці дозволить виявити основні тенденції в галузевій конкуренції, визначити організації, що стабільно займають лідируюче положення, виявити "висхідні зірки".

Результатом дослідження стали пропозиції щодо удосконалення механізмів регулювання розвитку діяльності підприємств рибогосподарського комплексу. Найбільш універсальним механізмом ефективного функціонування рибоводних підприємств у ринкових умовах господарювання є перехід від механічного виділення бюджетних засобів до оплати продукції, виробленої в рамках держзамовлення (рис. 6). Запропоновано удосконалити організаційну структуру рибогосподарського комплексу, шляхом введення спеціальної структурної позиції – органу стратегічного планування.

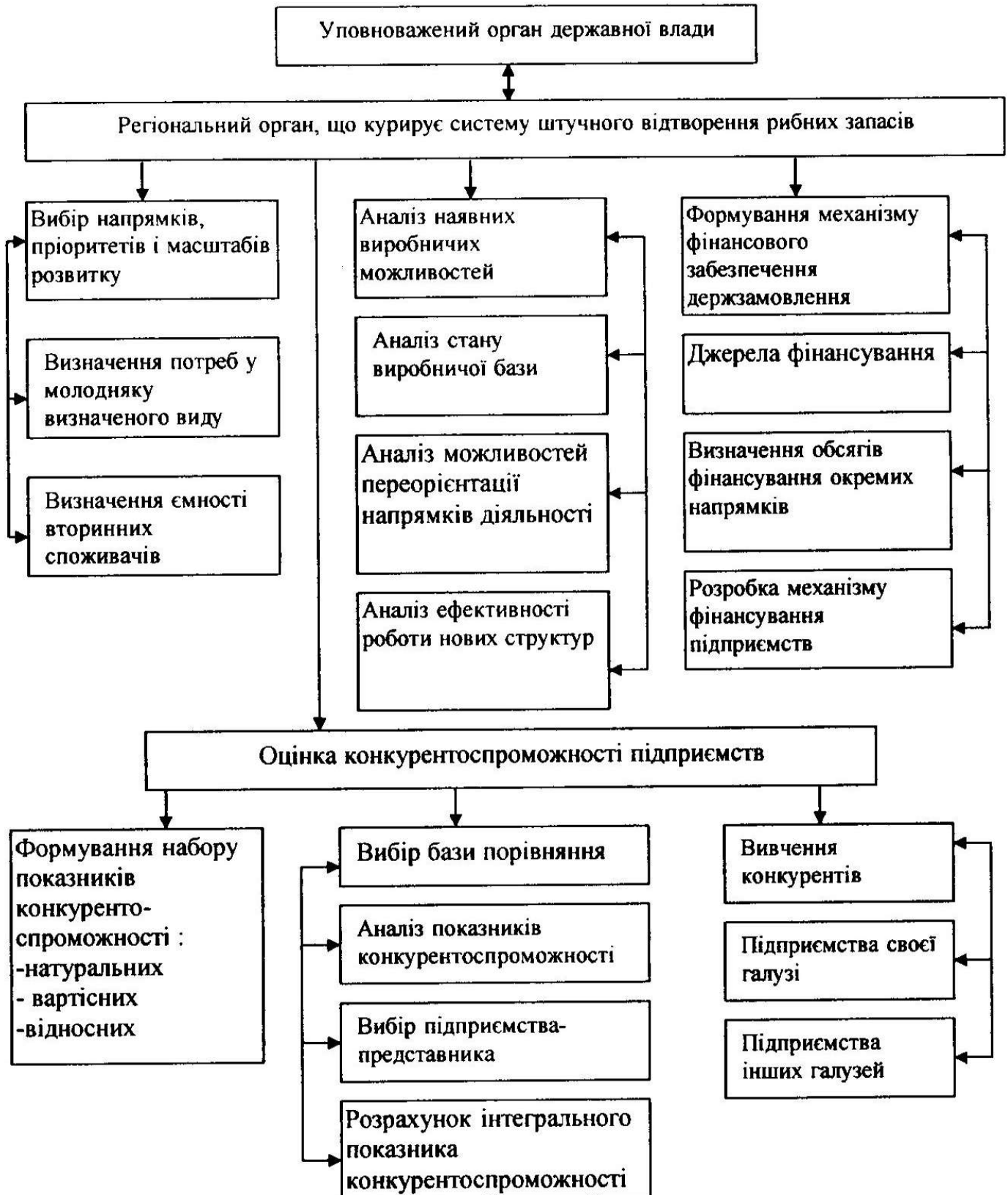

Рис. 6. Принципова схема формування держзамовлення на продукцію рибоводних підприємств

В основу стратегії розвитку рибництва внутрішніх водойм на найближчі роки повинно бути покладено завдання формування стійкої сировинної бази внутрішніх водойм і їх експлуатація за принципом культурно оброблюваних водних угідь, що можливе тільки на основі оптимального поєднання і кооперації окремих напрямків рибництва: ставкового, індустріального і пасовищного. Пасовищна аквакультура в перспективі повинна виробляти основний обсяг товарної продукції. Розвиток цього напрямку може забезпечити

одержання значної кількості риби у внутрішніх водоймах при відносно невеликих витратах.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоноване нове вирішення наукової проблеми формування економічного механізму адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища.

1. Діяльність підприємств рибогосподарського комплексу є традиційною для економіки України. Однак, стан рибного господарства в даний час оцінюється як критичний, що граничить з депресивним. В результаті дослідження для забезпечення розвитку підприємств рибогосподарського комплексу запропоновано методичний підхід і науковий інструментарій комплексного аналізу діяльності рибоводних підприємств в умовах конкурентного ринку, що забезпечують вибір оптимальних шляхів їх розвитку. Запропоновано використовувати багатофакторний аналіз з ранжируванням по сумі балів, який використовує інструментарій експертного аналізу. Доведено необхідність і доцільність у сучасних умовах двох основних напрямків розвитку – вирощування цінних видів риби, у першу чергу, осетрових індустріальними методами і пасовищне вирощування рослиноїдних видів.

2. Розроблено концепцію досягнення підвищення ринкової стійкості і конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу через їх реструктуризацію і диверсифікованість виробництва. Концепція передбачає відновлення і розвиток виробничого потенціалу: використання засобів інтенсифікації процесів вирощування риби, розширення вирощувальної бази і збільшення обсягів вирощування рибопосадкового матеріалу. Будівництво у товарних підприємствах власних малькових і вирощувальних ставків є ефективним напрямком, що різко знижує собівартість товарної продукції, дозволяє вирощувати власний посадковий матеріал.

3. Економічно доведено, що розвиток ставкового рибництва повинен піти шляхом подальшого розширення полікультури вирощування риби, у першу чергу із сировини, що дозволяє виробляти делікатесну продукцію, істотного скорочення витрат кормів, підвищення вагових кондицій риби при скороченні часу вирощування. Розроблено науковий інструментарій вибору оптимальних варіантів створення товарних аквагосподарств на основі технологічних процесів диверсифікованості рибництва, зокрема концепція проекту створення та експлуатації рибоводного осетрового господарства з замкнутим циклом виробництва. В умовах пропонованого проекту рибоводного осетрового господарства з замкнутим циклом товарного виробництва пропонується виробляти різноманітний асортимент рибної продукції спрямований як на кінцевого споживача, так і на подальші виробничі потреби інших підприємств. Фінансування розвитку проекту, із щорічним збільшенням потужностей, передбачається протягом 5 років, і за підсумками другого року чистий доход проекту складе 81,46 млн. грн.

4. Створення на регіональному рівні організаційно-економічних систем, що включають вирощування, вилов, переробку і реалізацію рибної продукції, виробництво матеріально-технічних ресурсів дозволить забезпечити підтримку паритету, еквівалентність обміну між рибоводними підприємствами по всьому технологічному ланцюгу з рибодобуваючими, фондovиробляючими підприємствами і торговими посередниками, зміцнить зв'язки і взаємодію, комерційне співробітництво між ними. Доведено доцільність формування регіональних рибогосподарських комплексів в Україні, визначено їх оптимальну структуру, перевагою створення якої є те, що вона дозволяє поєднати в собі спільність інтересів виробників рибної продукції з інтересами визначених територій у частині створення загальних цілей у системі управління запасами і потенціалом водних біоресурсів, що належать конкретному географічному регіону.

5. Розроблено методичний підхід до визначення вектора розвитку рибогосподарського комплексу, який базується на оцінці рівня внутрішньої активності по конкретному виду діяльності (рибальство, рибництво і рибопереробка) в регіоні на підставі обчислення інтегрального показника по кожному підприємству. Дана методика рекомендується до використання органами державної влади, асоціаціями рибпромисловців, іншими органами влади й інших організацій для визначення концепції, розробки стратегічних планів, визначення заходів щодо розвитку рибогосподарської діяльності в регіонах. Крім того, дана методика може бути використана інвесторами при визначенні доцільності вкладень у рибогосподарські організації.

6. Проведені дослідження показали, що рівень конкурентоспроможності рибогосподарського підприємства в кожен конкретний момент часу визначається спільним впливом ряду факторів, які класифіковано на внутрішні і зовнішні. Ключовим внутрішнім фактором рибогосподарської підприємницької структури є конкурентоспроможність продукції. Розроблено підхід до виявлення і класифікації факторів, що визначають конкурентоспроможність рибної продукції, заснований на тому, що дана категорія реалізується при визнанні товару споживачем (у процесі продажу).

7. Розроблено організаційно-економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю продукції який забезпечує свідоме використання економічних законів, закономірностей для досягнення поставлених цілей, ефективну реалізацію цілей управління конкурентоспроможністю рибної продукції. Представлено схему організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю продукції на підприємствах рибної промисловості. Центральне місце в організаційно-економічному механізмі управління конкурентоспроможністю продукції займає орган управління, який необхідно створити на підприємстві або покласти ці функції на відділ маркетингу. Орган управління повинен здійснювати аналіз кон'юнктури ринку і розробляти програму підвищення конкурентоспроможності продукції.

8. У рамках авторського методичного підходу запропоновано алгоритм планування забезпечення і підвищення конкурентоспроможності продукції рибогосподарського підприємства. Розроблено і запропоновано систему

планових показників конкурентоспроможності продукції рибогосподарських підприємств, які розділено на три групи: показники якості продукції; вартісні показники; показники просування і збуту. Розроблено методичні рекомендації з оцінки конкурентоспроможності в рибогосподарських підприємницьких структурах на індивідуальному рівні, які поєднують: оцінку конкурентоспроможності рибогосподарської підприємницької структури; підходи до оцінки конкурентоспроможності продукції в залежності від цілей оцінки й обсягу інформації (перший враховує асортимент продукції і ринки, другий базується на визначенні частки ринку підприємства); розрахунок ефективності виробничої і збутової діяльності. Оцінка показників конкурентоспроможності організації в динаміці дозволить виявити основні тенденції в галузевій конкуренції, визначити організації, що стабільно займають лідируюче положення, виявити "висхідні зірки".

9. Результатом дослідження стали пропозиції щодо удосконалення механізмів регулювання розвитку діяльності підприємств рибогосподарського комплексу. Найбільш універсальним механізмом ефективного функціонування рибоводних підприємств у ринкових умовах господарювання є перехід від механічного виділення бюджетних засобів до оплати продукції, виробленої в рамках держзамовлення. В рамках нових підходів до вирішення проблем економічного розвитку, поліпшення управління, підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції рибництва запропоновано удосконалити організаційну структуру рибогосподарського комплексу, шляхом введення спеціальної структурної позиції – органу стратегічного планування.

10. В основу стратегії розвитку рибництва внутрішніх водойм на найближчі роки повинно бути покладено завдання формування стійкої сировинної бази внутрішніх водойм і їх експлуатація за принципом культурно оброблюваних водних угідь, що можливе тільки на основі оптимального поєднання і кооперації окремих напрямків рибництва: ставкового, індустріального і пасовищного. Пасовищна аквакультура в перспективі повинна виробляти основний обсяг товарної продукції. Розвиток цього напрямку може забезпечити одержання значної кількості риби у внутрішніх водоймах при відносно невеликих витратах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Колеснікова К.С. Конкурентоспроможність морегосподарського комплексу України та Росії / К.С.Колеснікова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Чернівці: 2011. – Вип. II (42). Частина 2. Том 1. – С. 425-430.

2. Колеснікова К.С. Значення рибогосподарського комплексу в регіональному аспекті України / К.С. Колеснікова // Науковий вісник ОНЕУ. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – Вип. №21 (173). – С.-10-18.

3. Колеснікова К.С. Підвищення конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу регіону / К.С.Колеснікова // Науковий вісник ОНЕУ. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – Вип. №15 (194). – С. 43-49.

4. Колеснікова К.С. Теоретичні засади розвитку рибогосподарського комплексу України / К.С. Колеснікова // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. – Вип. 85. – Херсон: Грінь Д.С., 2013. – С. 274-278.

5. Колеснікова К.С. Формування організаційно-економічного механізму управління розвитком екологічного туризму / К.С.Колеснікова // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4025&p=1>

6. Колеснікова К.С. Господарський і організаційно-економічний механізми розвитку рибогосподарського комплексу / К.С.Колеснікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип.9. Ч. 4. – С. 104-108.

7. Колеснікова К.С. Аналіз конкурентних позицій і потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу / К.С. Колеснікова // Культура народів Причорномор'я. – 2014. – № 278. Том 2. – С. 7-11.

8. Колеснікова К.С. Напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу України / К.С.Колеснікова // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. – Вип. 90. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – С. 235-240.

Матеріали конференцій:

9. Колеснікова К.С. Конкурентоспроможність Південного регіону (Одеська область) / К.С.Колеснікова // Теорія і практика господарювання: матеріали Шостої Міжнародної науково-практичної конференції. Сімферополь, 2010. – С. 164-166.

10. Колеснікова К.С. Перспективи використання Чорноморського басейну / К.С.Колеснікова // Формування та розвиток економіки в сучасних умовах господарювання: збірник тез доповідей VII Міжнародної інтернет-конференції. – Луцьк. 2012. – С. 17-20.

11. Колеснікова К.С. Інвестиційні шляхи підвищення конкурентоспроможності рибогосподарського комплексу України / К.С.Колеснікова // Ефективні інструменти сучасної науки - 2013: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф, 27.04.-05.05.2013. – Praha. Publishing House "Education and Science" s.r.o, 2013. – С .41-43.

АНОТАЦІЯ

Колеснікова К.С. Стратегія і механізми підвищення конкурентоспроможності підприємств рибогосподарського комплексу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами

✓ 0181539

економічної діяльності). – Міжнародний університет бізнесу і права, Херсон, 2015.

Дисертацію присвячено розробці науково-методичних засад щодо формування економічного механізму адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища.

У дисертації розроблено концепцію адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до умов конкурентного середовища, яка передбачає створення на регіональному рівні організаційно-економічних виробничих систем, що включають вирощування, вилов, переробку і реалізацію рибної продукції, виробництво матеріально-технічних ресурсів, що дозволить забезпечити підтримку паритету, еквівалентність обміну, зміцнити зв'язки і взаємодію між рибоводними, переробними і торговельними підприємствами.

Удосконалено науковий інструментарій комплексного аналізу діяльності рибогосподарських підприємств в умовах конкурентного ринку, що забезпечує вибір оптимальних шляхів їх розвитку і базується на багатофакторному експертному аналізі з ранжируванням по сумі балів.

Розроблено організаційно-економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю продукції рибогосподарських підприємств, центральне місце в якому займає орган управління, який повинен здійснювати аналіз кон'юнктури ринку і формувати програми підвищення конкурентоспроможності продукції;

Ключові слова: адаптація, рибогосподарські підприємства, конкуренція, диверсифікація, стратегія.

АННОТАЦИЯ

Колесникова К.С. Стратегия и механизмы повышения конкурентоспособности предприятий рыбохозяйственного комплекса. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Международный университет бизнеса и права, Херсон, 2011.

Диссертация посвящена разработке научно-методических основ относительно формирования экономического механизма адаптации предприятий рыбохозяйственного комплекса к условиям конкурентной среды.

В диссертации разработана концепция адаптации предприятий рыбохозяйственного комплекса к условиям конкурентной среды, которая предусматривает создание на региональном уровне организационно-экономических производственных систем, которые включают выращивание, улов, переработку и реализацию рыбной продукции, производство материально-технических ресурсов, что позволит обеспечить поддержку паритета, эквивалентность обмена, укрепить связи и взаимодействие между рыболовческими, перерабатывающими и торговыми предприятиями.

Усовершенствован научный инструментальный комплексного анализа

рынка, который обеспечивает выбор оптимальных путей их развития и базируется на многофакторном экспертном анализе с ранжированием по сумме баллов.

Обоснована концепция повышения рыночной стойкости и конкурентоспособности предприятий рыбохозяйственного комплекса через их реструктуризацию и диверсификацию производства, разработан инструментарий выбора оптимальных вариантов создания товарных аквахозяйств на основе диверсификации рыбоводства.

Разработан организационно-экономический механизм системы управления конкурентоспособностью продукции рыбохозяйственных предприятий, центральное место в котором занимает орган управления, которое должен осуществлять анализ конъюнктуры рынка и формировать программы повышения конкурентоспособности продукции.

Предложен методический подход к определению вектору развития рыбохозяйственного комплекса, который базируется на оценке уровня внутренней активности по конкретному виду деятельности (рыболовство, рыбоводство и рыбопереработка) в регионе на основе вычисления интегрального показателя по каждому предприятию.

Разработаны механизмы регулирования развития деятельности предприятий рыбохозяйственного комплекса, в частности развита организационная структура рыбохозяйственного комплекса, путем введения специальной структурной позиции – органа стратегического планирования, предложена схема формирования госзаказ на продукцию рыбохозяйственных предприятий.

Предложена концепция стратегии развития рыбоводства внутренних водоемов, в основу которой положена задача формирования стойкой сырьевой базы внутренних водоемов и их эксплуатации по принципу культурно обрабатываемых водных угодий, что возможно на основе оптимального объединения и кооперации отдельных направлений рыбоводства: прудового, индустриального и пастбищного.

Ключевые слова: адаптация, рыбохозяйственные предприятия, конкуренция, диверсификация, стратегия.

SUMMARY

Kolesnikova K.S. Strategies and mechanisms for enhancing enterprise competitiveness fishery complex. - a Manuscript.

The Thesis on competition scientific degree candidate of the economic sciences on professions 08.00.04 - an economy and management of a company (on type of economic activity). – International University of business and law, Kherson, 2011.

The Thesis is dedicated to development scientifically-methodical bases for shaping the economic mechanism to adaptation enterprise fish-facilities complex to condition of the competitive ambience.

In theses is designed concept to adaptation enterprise fish-facilities complex to condition of the competitive ambience, which provides creation on regional level organizing-economic production systems, which include grow, catch, conversion and

realization to fish product, production material and technical resource that will allow to provide support of the parity, equivalence of the exchange, consolidate the relationship and interaction between fish-facilities, processing and trade enterprise.

It Is Advanced scientific toolbox of the complex analysis to activity fish-facilities enterprise in condition competitive market, which provides the choice of the optimum ways of their development and is based on much-factorial expert analysis with ranking on amount balls.

It Is Designed organizing-economic mechanism managerial system by competitiveness to product fish-facilities enterprise, central place in which occupies the management body, which must realize the analysis a market situation and form the program of increasing to competitiveness to product/

The Keywords: adaptation, fish-facilities enterprises, competition, deversification, strategy.